

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Pedagogická

Bakalářská práce

Soubor tří přebalů knih s grafickou úpravou, s předádkou a layoutem

Praktická práce

Barbora Škvorová
Vizuální kultura se zaměřením na vzdělání

Vedoucí práce:
MgA. et Mgr. Stanislav Poláček

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. června 2014

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce MgA. et Mgr. Stanislavu Poláčkovi a PhDr. Martině Komzákové za jejich trpělivost a rady během průběhu zpracování této bakalářské práce.

Plzeň, 30. června 2014

Anotace

Cílem této práce bylo vytvořit ilustrace do třech knížek dle vlastního výběru. Knihy jsem vybírala tak, aby byly odlišné jak žánrem, tak dobou vydání. Formu ilustrací k nim jsem zvolila tak, aby odpovídaly knize a cílové skupině, pro kterou je kniha napsána.

V práci jsem se věnovala nejen samotným ilustracím, ale také celkové podobě knihy i s přebalem, předsádkou a typografické úpravě.

Annotation

The aim of this thesis was to create illustrations for three books of my choice.

I selected different types of books to ensure variety in genre as well as year of publication.

I tried to design such form of illustrations to match with the genre and target readers.

In my work I focused not only on the illustration itself but also on the overall design of each book with appropriate cover, flyleaf and typographic layout.

Obsah

1. ÚVOD	2
2. INSPIRACE	7
2.1 Autoři umění a grafické techniky.....	7
2.2 Historie ilustrace.....	9
2.3 Grafická úprava české knihy od 2. pol. 20. Století.....	10
3. FÁZE VZNIKU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	13
3.1 Role ilustrace v našem životě.....	13
3.2 Výběr knih.....	14
3.3 Výběr forem ilustrací.....	16
3.3.1 Paměť mojí babičce.....	16
3.3.2 Jáma a Kyvadlo.....	18
3.3.3 Broučci.....	19
4. DIDAKTICKÉ POJETÍ	19
4.1 Kniha jako prostředek pro vzdělání dětí.....	20
4.2 Ilustrace ve výuce.....	21
5. VÝSLEDNÁ PRÁCE	23
5.1 Popsání ilustrací pro knihu Paměť mojí babičce.....	23
5.2 Popsání ilustrací pro knihu Broučci.....	23
5.3 Popsání ilustrací pro knihu Jáma a Kyvadlo.....	24
6. REFLEXE	25
7. ZÁVĚR	26
8. RESUMÉ	27
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	28
10. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	29

1. ÚVOD

Téma knižních ilustrací pro mě bylo základním odrazovým bodem. Mimo ilustrace jsem se zaměřila i na celkové pojetí knihy. Vytvořila jsem návrhy pro předsádky a studovala celkovou knižní úpravu. Chtěla jsem se tomuto věnovat, protože je to vlastní výtvarné odvětví, které mě zajímá. S tím se pojí i můj vztah ke knihám. Kniha je jednou z věcí, bez kterých si asi svůj život neumím představit. Ke čtení mě vedli rodiče a jsem jim za to vděčná.

Mám ráda knihy, protože je to něco hmotného, co můžeme vlastnit, kdykoliv vzít do ruky a vžít se do nějakého příběhu, který vypráví. Může pro nás být inspirací, uklidněním i radou.

Do knih nahlížím nejen z pohledu čtenáře, ale i z pohledu grafika. Vnímám u nich grafickou a typografickou úpravu, zpracování ilustrací, formáty, vazbu i celkové pojetí knihy i s přebalem.

Na základě této práce, kde jsem si sama zkusila knihu s ilustracemi vyrobit, se můj vztah ke knihám ještě více prohloubil a nyní si cením knih ještě více, protože vím, co práce se za jedním vydáním skrývá.

2. Inspirace

Hledala jsem inspiraci u světových ilustrátorů jak z nejstarších dob vzniku ilustrací a výtvarných technik, tak i o období 21. století. Zajímala jsem se také o vznik ilustrace, a jak vlastně vznikala grafická úprava knih během několik staletí až dodnes.

2.1. Autoři umění a grafické techniky

Pro svou práci jsem studovala ilustrace známých autorů 21. Století, ale i autorů starších.

U první knihy Paměť mojí babičce, jsem se inspirovala ilustracemi a dílem autorky Barbary Šalamounové. S jejím dílem jsem se seznámila na fakultě umění a designu na Západočeské univerzitě, kde vyučuje obor Komiks a ilustrace pro děti. Je známá především svými ilustracemi ke knize Obrázky z československých dějin 1918-1945 (J.Veis, J.Černý /Albatros) a komiksem Jan Amos Komenský v obrazech.¹ V její práci mě zaujalo, že mimo ilustrací se zabývá i výrobou loutek k hraným a animovaným filmům. Komiksy, které vytváří, často připomínají volnou tvorbu s výtvarným stylem, který místy působí jakoby nevyzrálé, místy jako povedenější dětské kresby. Je to však záměrem a to dodává jejím komiksům vtipnost a hravost.

Komiksy se většinou vyznačují používáním „bublin“ k zobrazení mluvené řeči nebo myšlenek. Tradičním rysem komiksů, který však není podmínkou, je též využívání karikatury, a to převážně při zobrazování postav. Americké mainstreamové komiksy se vyznačují snahou o co nejrealističtější zobrazení postav i prostředí. V poslední době však přibývá experimentátorů, kteří tyto tradiční zvyky úmyslně popírají.²

Komiksové pojetí ilustrací Barbary Šalamounové, bych právě přirovnala k těm experimentátorům. Její tvorba loutek k animacím, mě navedla k tomu, abych své ilustrace v perokresbě, využila dále a jinak, než pouze v plošné ilustraci. Pracovala jsem s nimi, jako s divadelními rekvizitami. Jednotlivé figurky jsem zapichovala do písku a štěrku, sestavovala jejich kombinace na základě děje a fotografovala. Popsala bych mé ilustrace jako tvorbu mezi ilustrací, komiksem a animací. Nepoužila jsem klasické komiksové bubliny ani uspořádání do komiksového pásu. Tvoří ale přesto určitý celek, který na základě textu knihy zachycuje příběh. Jako ohraničení jednotlivých kreseb

¹ Klub ilustrátorů dětské knihy. [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z: <http://www.klubilustratoru.cz/cz/ilu.php?lng=cz&id=43&pic=10>

² Komiks. [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Komiks>

funguje vystřížený kraj papíru. Styl kresby jsem zjednodušila a pojala s nadsázkou a vtipem.

Perokresbu jsem zvolila proto, že ji mám nejraději a používám ji vlastně od první chvíle, kdy jsem začala kreslit. Provázela mě celou základní a střední školou a nikdy mě nezklamala. Tuší se dá kreslit nejrůznějšími nástroji na nejrůznější podklady. Myslím si, že ačkoliv je to celkem prostá a stará technika, kterou využívali již před několika staletími, stále může být velice efektní a poutající. Perokresba může sloužit pro rychlé skicování návrhů, ale i pro finální kresby. Každý z nás zná slavná díla perokresby, která vznikala pod rukou umělců již v rané renesanci. Například Leonardo da Vinci, Rafael Santi nebo Michelangelo.

K mým ilustracím pro povídku Jáma a Kyvadlo jsem hledala autory k inspiraci, kteří se zabývali především nebo i okrajově linorytem, dřevořezem nebo dřevorytem, protože právě tyto techniky mají k sobě hodně blízko.

Při slově dřevořez mi jako první jméno naskočí známý německý renesanční umělec a ilustrátor Albrecht Dürer. Jeho grafické listy vytvořené dřevořezem jsou již dnes pouze ve veřejných sbírkách. Dřevořez je nejstarší grafickou technikou. Je znám už od starověku. Desky pro dřevořez jsou ze dřeva řezaného výhradně podél kmene na rozdíl od mnohem pozdějšího dřevorytu, který používá zase výhradně desek řezaných napříč kmene. Nejmladší grafickou technikou linoryt, je pak nejbližší příbuzný dřevořezu a dřevorytu, jen materiálem bývá linoleum. Vrypy nejsou však tak ostré jako u dřeva a linie mají obyčejně měkčí okraje. U nás byl velkým mistrem linorytu především Vojtěch Preissig, který také zavedl tuto techniku ve Spojených státech.³ Linoryt je tedy náhražkou dřevořezu a dřevorytu. Je pro mne přijatelnější technikou, protože tvorba matric byla o něco snadnější právě díky linoleu, se kterým je příjemnější manipulace, vyřezávání i samotný tisk.

Abych se s technikou lépe seznámila, studovala jsem i díla dalších českých známých grafiků, jako jsou například dřevoryty od Josefa Váchala, Josefa Čapka nebo Emila Slámy. Hlavním podnětem k použití techniky linorytu pro mě však především bylo dílo od Milana Martince s názvem Nina. S tímto linorytem jsem se seznámila díky tomu, že Milan Martinec byl student Západočeské univerzity na fakultě umění a designu, obor ilustrace a grafika. Jeho linoryt jsem také viděla na umělecké akci s názvem PechaKucha night, kde svoji práci prezentoval a přiblížil. Díky tomuto jsem

³ MARCO, Jindřich. *O grafice*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1981. ISBN 23-028-81.

se rozhodla do své bakalářské práce použít právě linoryt. Nadchla jsem se díky tomu, jak vyprávěl o technice, postupu práce a jak nakonec vzniklo dílo, které předčilo jeho očekávání. Na tisku je zobrazena jeho babička, jak leží v posteli a spí. Dokonale mě upoutala jeho práce s prostorem a kompozicí. Zalíbil se mi u této techniky kontrast mezi vyrytou a tisknutou plochou, práce s rydlem a jeho vyrytou stopou. Na základě toho jsem usoudila, že linoryt je tou pravou technikou pro ztvárnění ilustrací, které se odehrávají v tmavé a nevlídné cele, kde autor popisuje hrubé prostředí cely, tmu a ostrý materiál kyvadla.

K ilustracím Broučků jsem se inspirovala technikou sítotisku a kombinovaného šablonového tisku.

Sítotisk zažil největší rozmach kolem 20. století a po druhé světové válce ji do Československa nechal dovézt přímo z USA Tomáš Baťa. Hojně tuto techniku začali používat umělci Pop Artu. Dnes se používá běžně i ve volné grafice. V poslední době je to velice oblíbená moderní grafická technika, která se hodí i na práci ve velkých sériích. Princip tisku spočívá v protlačování barvy gumovou těrku přes prostupná místa šablony na průtiskový materiál. Pro každou barvu je třeba jedné šablony.⁴ Touto technikou se například nejvíce proslavil známý pop-artový grafik Andy Warhol (1928 – 1987). První sítotisky začal Warhol vytvářet v roce 1960. Jedna z jeho nejslavnějších sítotiskových sérií je kolekce portrétů Marilyn Monroe, které zhotovil těsně po její smrti. S touto proslulou kolekcí jsem se seznámila na jeho výstavě. Diváka nutí neustále pozorovat barevnost obrazů. Motiv je na každém stejný, přesto jen díky změně barevnosti působí, jako by měli portréty jiný výraz. Na obrazech se mi líbí čistota, která je způsobena touto grafickou technikou sítotisku, a zároveň jemná nedokonalost při překrývání šablon. Použití obdoby této techniky mě právě kvůli tomuto lákalo. Zabývala jsem se barevností a tvorbou šablon, aby byly co nejvýstižnější. Dále viz kapitola 3.3. Výběr forem ilustrací.

2.2. Historie ilustrace

Ilustrace je výtvarný doprovod knihy, který má text osvětlit a vysvětlit, učinit srozumitelnějším (lat. *lustrare osvětlit*, it. *illustrare vysvětlit*). Ilustrace mívá většinou

⁴ MARCO, Jindřich. *O grafice*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1981. ISBN 23-028-81.

podobu kresby, méně malby (bez kontur), ale velmi časté jsou také rytiny, mědirytiny, dřevoryty a lepty, případně koláže.⁵

První ilustrace vznikaly na stěnách skal v prehistorickém období. Dále je můžeme vidět v písemnictví na území Egypta, Mezopotámie a Číny.

O výtvarném umění v knize můžeme mluvit až v období středověku. Je to doba, kdy vznikaly první knihy, byly doplněné o ilustrace a liturgické malby. Mnichové v kláštřích spolupracovali s iluminátory – malíři, kteří do knih malovali iniciály a obrázky. Prvními motivy byly pouze ornamenty neboli iluminace, převažovala zde velká geometrická přesnost. Později převažují i složitější malby, jako jsou výjevy ze života svatých, Ježíše Krista a další církevní motivy. Později v gotice se do knih dostává štětcem malovaná miniatura. Gotický iniciál často zasahuje po stranách textu až k okrajům knihy. Konec gotické ilustrace nastal s vynálezem knihtisku v 15. století. Všechny knihy z této doby pak řadíme do tzv. doby prvotisků. Obrázky se do těchto textů vlepovaly. V 16. století byla kniha ovlivněna renesancí a humanismem. Ilustrace dosáhla význačné úrovně. Obrázky tvořili přední malíři a ilustrátoři.

Na konci 16. století se používala technika mědirytu. Ilustrace se používala také v lidových tiscích, ale vzhledem k nízké vzdělanosti nižších vrstev je tento tisk většinou menšího rozsahu například v podobě kalendářů.

Technický pokrok v 19. století a zdokonalení knihtisku měly za následek zrychlení tisku nových textů. Ilustrace se stále zdokonalovala. Tisklo se černobíle z výšky, pomocí autotypických štoček nebo technikou tisku z hloubky.⁶

2.3. Grafická úprava české knihy od 2. poloviny 20. Století

Knižní kultura na počátku 20. století je ve znamení perfekcionalismu a dokonalosti knižní řemeslné tvorby, způsobených převratným vynálezem „offsetového tisku“.

Offsetová technika se stala v současné době univerzální tiskovou technikou, užívanou k reprodukci obrazu i textu. Offset je technologie používaná na knihy v masovém měřítku již 100 let, kdy nahradila knihtisk. Tiskne se po arších (stranách) pro které se nejprve ve speciálních zařízeních připraví litografické desky, které se následně namontují do zařízení. Při průjezdu papíru strojem jsou barveny, vlhčeny a

⁵ Ilustrace. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ilustrace>

⁶ KNEIDL, Pravoslav. Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, 143 s. ISBN 80-205-0093-6.

předvypálený obraz otiskují na papír. Plná barevnost se dosahuje při průjezdu přes 4 tonery, tzv. CMYK barvy. Výhodou ofsetového tisku je možnost nalít do stroje jiné než standardní barvy. Míchají se přesně dle přání klienta podle vzorníku (standardem je číslování Pantone). Ofsetové tiskárny jsou různých velikostí a rychlostí, od 1 barevných, kdy se CMYK tiskne na 4 průjezdy přes 2, 4, 5 až po 6 barevné. Umožňují plně barevné fotky doplnit o další barvy, jako zlatou, stříbrnou nebo fosforeskující, jak je známe dnes, zejména z titulních stran časopisů.⁷

Grafici a kaligrafové vytváří postupně také nové druhy písma, ilustrace se dokonce vyučuje na vysokých školách. Právě ilustrace, kresba, malba nebo dílenské zpracování pak často vyrovnávají obsahovou stránku knihy.

Významným začátkem pro grafickou úpravu knih na začátku 20. století byl vznik umělecké a výtvarné školy Bauhaus pod vedením architekta Waltera Gropiuse. Usilovala po první světové válce o svěží přístup k designu. Tento sloh Bauhausu je charakteristický zaměřením na funkci a používání geometrických forem, nikoli na ozdobu. Estetický odkaz Bauhausu je významný i v současnosti. Nenásledoval historickou tradici, ale zaměřil se na vytváření designu založeného na základních principech.

Grafická úprava knih dostala od té doby řád a určitou jednoduchost a přehlednost. V té době vzniklo také několik písem, které se dodnes používají.

Dalším revolučním obratem v knižní úpravě se stala kniha *Nová typografie* od Jana Tschicholda. Jan Tschichold byl důležitý německý typograf a profesor Bauhausu. Kniha je sázená groteskem s bohatou ilustrační dokumentací o vztahu moderního umění k typografii. V tomto období protestoval proti jakékoliv zdobnosti. Doporučoval omezený výběr druhů písma a dával jednoznačně přednost grotesku. Propagoval asymetrickou typografii a zvrhl koncepci na osu. Do knihy se dostala mřížka, matematické principy, minimum zdobení a bezpatkové fonty.⁸

Významným ilustrátorem a typografem byl Vojtěch Preissig (1873-1944). Jeho výtečné komplexní knižní úpravy a jeho ilustrace knih vytvářely dokonalou jednotu. Věnoval se také užité grafice a tvorbě plakátu. Využíval techniky leptu a v typografii můžeme dodnes použít jeho navrženou Preissigovu Antikvu.

⁷ HOMOLA, Jan. Jak se dělá kniha: technický základ pro knihovníky. In: [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/files/vyroba-knihy.pdf>

⁸ AMBROSE, Gavin a Paul HARRIS. *Layout: velký průvodce grafickou úpravou*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, 193 s. ISBN 978-80-251-2165-8.

Dále je významnou osobností v knižní kultuře 20. století Ladislav Sutnar (1897-1976). Nová typografie od Jana Tschicholda, vydaná v roce 1928, pro něj znamenala zásadní přelom. Sutnarovu osobnost nejlépe charakterizuje slovo průkopník, protože razil nové cesty myšlení a tvorby. Jeho grafická tvorba vyniká přehledným členěním informací, koncepční prací s fotografií, fotomontáží a kinematografickými postupy. Jeho typické diagonální kompozice navozují pocit pohybu v prostoru. Principy nové typografie Sutnar vynalézavě rozvíjel v knižních úpravách zejména pro nakladatelství Družstevní práce. V úpravách katalogů, knih, plakátů, ale i ve výstavnictví vynalézavě pracoval s fotografií, jako novým informačním médiem. Stal se ředitelem Státní grafické školy v Praze a modernizoval ji.

Jeho práce jsou stále aktuálními. Od prezidenta Václava Havla získal vysoké státní vyznamenání, řád Bílého lva, in memoriam, za zásluhy v oblasti kultury.⁹

V souvislosti s knižní úpravou a typografií bychom také neměli opomenout jmenovat významného odborníka v tomto odvětví, který je dodnes celosvětově známý a tím je Josef Týfa (1913-2007).

Na konci 70. let vznikla také skupina Typo&. Byla to skupina umělců, která se zabývala především knižní úpravou a typografií. Působili v ní umělci, které spojovala jednak generační sounáležitost, jednak společná východiska, jimiž byly především školy, ze kterých vyšli, nebo na kterých poté působili jako pedagogové. Autoři byli Bohuslav Blažej, Miloslav Fulín, Václav Kučera, Oldřich Pošmurný, Luděk Rohlík, Jan Solpera, Rostislav Vaněk a Miloslav Žáček. Od počátku 80. let do volného spolku přibýly jednak již všeobecně uznávané osobnosti oboru Oldřich Hlavsa, Jiří Rathouský, nebo Zdeněk Ziegler ale rovněž i mladší vrstevníci zakladatelů Typo& Pavel Hrach, Clara Istlerová, Milan Jaroš a Jan Jiskra.

Rychlý vývoj digitálních technologií a nástup počítačů podstatně zjednodušily a tím i urychlily pracovní postupy a současně otevřely cestu dříve nemyslitelným experimentům. Grafická knižní úprava se stala dostupnější, rozšířenější a získala nové dimenze. Nejprůbojnější z nové generace grafiků se stali Petr Babák, Filip Heyduk, Tomáš Machek, Aleš Najbrt, Robert V. Novák nebo Petr Šejdl.

Například Robert V. Novák (1962), který do roku 1990 pracoval v tiskárně jako litograf, reprodukční fotograf a technický redaktor. Po revoluci tvořil třináct let návrhy pro divadlo Archa, v současnosti se věnuje především knižní úpravě a užité grafice.

⁹ *Art and antiques: váš průvodce světem umění*/. Praha: Ambit media, 2011. ISSN 1213-8398.

Získal dvě ocenění Czech Grand Design, je držitelem několika ocenění Nejkrásnější česká kniha roku.¹⁰

"Mojí doménou je knižní úprava a ty plakáty jsou okraj práce, kterou dělám," podotýká Novák s poukazem na fakt, že práce grafika dnes obnáší i osvojení mnoha dalších činností. "Grafik je taková romantická představa, ale v tom jednom slově je obsaženo dnes už šest nebo sedm profesí, které musí vykonávat," doplňuje.¹¹

Jestliže na přelomu 80. a 90. let znal svět z české grafiky především unikátní autorské plakáty a typograficky zajímavé knihy, v současnosti jsou upřednostňována i jiná odvětví. Kulturní plakáty, před rokem 1990 nejúčinnější a nejoblíbenější prostředek propagace, vytlačily billboardy, megaboardy a citylighty, pracující s mnohem agresivnějšími formami reklamy. Ta se stala samozřejmou součástí našeho života a ovládla nejen veřejný prostor, televizi, rozhlas, internet, noviny, časopisy, prostřednictvím tzv. personalizovaných nabídek v poště či formou reklamních emailů pronikla i do našeho soukromí.

3. Fáze vzniku bakalářské práce

V této kapitole jsem se věnovala tomu, jaký byl můj motiv, abych si vybrala vlastní téma, které se týká ilustrací. Jak probíhaly první fáze a nastínění počátečních myšlenek a jejich následné rozvíjení.

3.1. Role ilustrace v našem životě

Jako malá, když jsem ještě neuměla číst, byly pro mě ilustrace v knize to nejpodstatnější. Nic jiného jsem z knihy nedokázala získat a o to více jsem jim věnovala pozornost. Na jejich základě jsem si byla schopna skrze svoji dětskou imaginaci vytvořit příběh, který se nejspíše v knize mohl odehrávat. V té době pro mě byla kniha bez ilustrací ničím, nedovedla jsem ji nijak pojmout.

Zpětně, když už jako dospělá otevřu knihu z dětství, trochu se mi ten pocit vrátí a s neuvěřitelným překvapením se mi vrací i vzpomínky na dané ilustrace a překvapivě

¹⁰ BABÁK, Petr. *Proto: grafický design a současné umění*. Vyd. 1. Editor Petr Bosák, Robert Jansa. V Praze: tranzit.cz, 2013, 243 s. ISBN 978-80-87259-22-1.

¹¹ Robert V. Novák. In: *Česká televize: ČT24* [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/163795-dnesek-muzeme-spravne-pochopit-az-tak-za-30-let-rika-robert-v-novak/>

si vybavím, jakou pozornost jsem věnovala i těm nejmenším detailům na obrázcích a co představovaly pro mou představivost.

Nyní sice pro mě ilustrace již nejsou tak podstatné, jako dříve a fantazie se mi dokáže rozběhnout i na základě slov, přesto jsou pro mě obrázky v knize stále moc důležité a čtení mi velmi příjemnější. Role ilustrace se s dospíváním lidí mění, přesto si myslím, že ji mnoho z nás ocení i v knize pro dospělé. Možná proto, že nám trochu usnadní tu naši představivost a ještě více nás může vtáhnout do příběhu. Možná jsou však i tací, které ilustrace v knize ruší, chtějí si to sami vychutnat, bez nápovědy autora ilustrace.

Já patřím mezi ty, kteří ilustrace oceňují. Někdy i ráda zavzpomínám na ta léta z dětství, kdy jsem knihu četla jen pomocí obrázků. Myslím si ale, že člověk postupem času už není nikdy schopen se navrátit do opravdových prostých pocitů, které prožívá dítě, když si jen prohlíží ilustrace a nemyslí na to, kdo ji ztvárnil a je pro ně jen důležité, co na daném obrázku je, včetně detailů, které, jako dospělý, můžeme přehlédnout a nevěnovat obrázku takovou pozornost. Navíc, pokud známe text, už určitou část představy v sobě máme a ta v nás zůstává. Utváříme si tedy v dospělosti představu o prostředí knihy na základě kombinace přečteného textu a ilustrací.

V dnešní době je také stále častější zfilmování knihy. V tomto případě mohou být naše představy hodně ovlivněny a ztrácejí tu naši osobní hodnotu. Tato situace v nás může způsobit zklamání, protože vidíme podání představ někoho jiného a to je vždy jiné.

Proto o to více oceňuji klasické kreslené nebo malované ilustrace a raduji se z toho, když se mi v hlavě utváří vlastní film.

Nyní jsem ale i ovlivněna uměním po absolvování uměleckých škol, a tak se zajímám, jakým procesem si ilustrace musela projít, než byla svázána do knihy.

Čím více knih mi rukama prošlo, tím více jsem se začala zajímat o jejich technické zpracování a o to, jak vlastně ilustrace fungují a jakou mohou mít formu.

3.2. Výběr knih

Při výběru knih k mým ilustracím jsem přemýšlela a utvářela si v hlavě několik variant, jak by se daly ilustrace na danou knihu pojmout. Knih i variant ilustrací bylo mnoho. Chtěla jsem dělat ilustrace, které by byly něčím zábavné a zajímavé a přesto aby odpovídaly ději. Proto jsem si chtěla vybrat knihy, které jsem četla a které mě bavily a

nějakým způsobem zaujaly. Věděla jsem, že chci na ilustrace využít různé výtvarné techniky a tak jsem se soustředila na to, aby i každá kniha byla rozdílná. Od jiných autorů, z jiné doby, z jiného prostředí a s jiným obsahem sdělení.

A tak vznikl výběr mých tří knih na bakalářskou práci. První kniha, kterou se i ve své práci nejvíce zabývám, je od české mladé autorky Petry Hůlové s názvem Paměť mojí babičce. Petra Hůlová je mladá česká autorka, která za tento román dostala mnoho ocenění už v jejích 22 letech. Kniha se odehrává v Mongolsku a vypráví autentický příběh rodiny tří generací, která žije v Mongolské poušti. Popsán je v knize i spor mezi pouští a městem a jaký vliv má město na generace mladších Mongolů. Kniha mi přiblížila život jiné kultury a možná proto mě kniha tak nadchla, že jsem se rozhodla ji v mé bakalářské práci pojmout i s vytištěnou a svázanou maketou, ve které jsem si dala záležet nejen s ilustracemi ale i s grafickou úpravou textu a celkové podobě knihy. Originál knihy neobsahuje žádné ilustrace a tak bylo pouze na mě, jak ilustrace ztvárním a vliv na mě měl pouze text knihy.

Další knihou v mém výběru se stali Broučci od Jana Karafiáta. Byla to jasná volba při vzpomínkách na dětství. Nejspíše nejsem sama, komu tento hororový příběh byl předčítán babičkou před usnutím. Kniha má za sebou kolem sto vydání a byla ilustrována deseti autory. Nejslavnější známe například od Vojtěcha Preissiga, Jiřího Trnky, nebo Ondřeje Sekory. S těmito legendárními ilustrátory, které má každý spojené nejen s ilustracemi Broučků, se nemůže nikdo porovnávat. Každý z autorů pojal ilustrace originálně, s rozeznatelným osobním rukopisem. S úctou, uznáním a skromností jsem se nesnažila někoho dostihnout. Vtip, zajímavost techniky a barvy, to je náplň mých ilustrací.

Třetí knihou je Jáma a Kyvadlo od Edgara Allana Poeho. S touto knihou jsem se seznámila už na základní škole, když jsem četla knihy povinné četby. Nedalo by se říci, že by mě kniha přímo okouzila, ale něco ve mně zanechala. Možná tou zvláštností, s jakou je příběh napsán. Přesto, že byl příběh napsán už v roce 1842, i nyní jsem se cítila vtažena do času a místa děje. Dalo by se říci, že je to hororový žánr. Povídka není dlouhá, a po dočtení má člověk pocit úlevy, z napínavého čtení. Je to výrazné literární dílo, které bylo mnohokrát ilustrováno.

3.3. Výběr forem ilustrací

Nebylo složité ilustrace pojmout různorodě, protože výběr knih tomu sám napověděl. Pro každou knihu jsem zvolila odpovídající ilustrace.

3.3.1. Paměť' mojí babičce

Pro knihu Paměť' mojí babičce, která se odehrává v suché mongolské poušti, mi bylo jasné, že chci své ilustrace tomuto přiblížit. Jako techniku jsem zvolila perokresbu na hrubý papír, lehce zatónovaný do béžové barvy. Styl kresby jsem pojala hravě. K tomu mi nahrál i papír, na kterém se tuš mírně rozpíjela. Hravost těmto ilustracím jsem dodala tím, že jsem jednotlivé ilustrace vyrobila jako divadelní loutky a po té je vyfotografovala. Během tvorby jsem si tak jednotlivé scény ilustrací názorně sestavovala a instalovala. Prostředí štěrků a písku, kde jsem své ilustrace fotila, také není náhodné. Jednotlivé fotky ilustrací jsem pak tónovala do žlutého odstínu. V celém procesu těchto ilustrací jsem využila kresbu tuší, výrobu figurek, fotografii a následnou úpravu v počítačovém programu.

Mimo jiné jsem se u této knihy věnovala i celkové knižní grafické úpravě. Snažila jsem se knize dát určitý řád a tak jsem se soustředila na to, aby ilustrace v knize nepůsobily chaoticky. Dávala jsem vždy velké celostránkové ilustrace na pravé stránky a doplňující malé na levé stránky. Text v knize jsem řešila po nastudování typografických pravidel.

Typografie v knize se rozšířila po vynálezu knihtisku, který objevil Johannes Gutenberg po roce 1440. Následně přes dřevořez a mědiryt se po několik století vyvíjela typografie klidně a plynule, neboť technologie knihtisku se dlouho v zásadě neměnila. V současné době je velké rozšíření počítačů. Vývoj jejich programového vybavení a možnost kvalitního tisku umožňují prakticky každému, aby se pustil do přípravy tiskoviny. Je řada tiskovin, zejména drobnějších, které si dnes připravujeme sami a ani nás nenapadne, že ještě docela nedávno jsme se museli obrátit na odborníky.¹²

Myslím si, že pokud si vytváříme doma až do konečné podoby tiskoviny, měli bychom alespoň přibližně znát základní pravidla typografie.

¹² RAŠOVSKÝ, Zdeněk. *Typografie a něco navíc*. 1. vyd. 2009.

V práci na této knize, jsem se inspirovala i sazbou u jiných hotových knih. Sledovala jsem textové rámečky, druhy písma, velikost písma, kontrasty a barvy písma, sazbu mezer mezi znaky, slovy, řádky a odstavci, sazební obrazce, ale i vazbu knih a obálky neboli paperbacky. Také bylo důležité při sestavování knihy znát, jak mají být jednotlivé strany v knize za sebou poskládané. Text v knize nikdy nezačíná od první strany. Předchází mu prázdná strana neboli vakát, následně vydavatelská značka neboli signet, patitul, hlavní titul, vydavatelský záznam, věnování nebo motto, obsah, předmluva, úvod, samotný text knihy, doslov a tiráž. Písmo pro tisk knihy jsem použila dynamickou antikvu Garamond. Dynamická forma písma znamená, že vychází z písem psaných ručně plochým písařským nástrojem. Stínování (rozdíly mezi slabými a zesílenými tahy písma) je méně výrazné a osa stínování je šikmá. Na rozdíl statická forma písma vychází z návrhů kreslených, kde přechody mezi jednotlivými tahy jsou velmi výrazné, a osa stínování je svislá. Základním znakem antikvy je rozdíl v tloušťce mezi hlavními a vedlejšími tahy a ukončení konstrukce písma serify. Serify mají prohnutý klínový náběh ke dříku, jednostranné horní serify minusek jsou vždy šikmé. Tato písma nacházejí využití především v sazbě krásné literatury.¹³

Po takové přípravě je pak nutná předtisková příprava, kde jsem si zvolila ořezové značky, značky spadávek a číslování stránek. Před exportováním jsem ještě řešila, jak vazba knihy pasuje k mému grafickému uspořádání knihy. Lepená vazba po jednotlivých stránkách, kterou jsem si zvolila, vyžaduje větší okraje ve vnitřní části knihy. Na tisk jsem zvolila speciální papír s příměsí s gramáží 100 g/m².

V poslední fázi výroby knihy jsem se soustředila na obálku. Na obálku jsem použila fotku jurty, místního mongolského obydlí, které jasně symbolizuje, o jaké prostředí v knize nejspíše půjde. Přesto si myslím, že úplně na první pohled není patrné, co na obálce je, díky zvětšení a upravení použité fotografie. Pro název knihy na obálce jsem zvolila bílou barvu. Černá by působila moc tvrdě a příliš mnoho by na sebe upozorňovala.

¹³ BERAN, Vladimír. *Aktualizovaný typografický manuál*. 5. vyd. Praha: Kafka design, 2007.

3.3.2. Jáma a kyvadlo

K ilustracím knihy Jáma a kyvadlo jsem zvolila techniku linorytu. Linoryt je tisk z výšky a není to příliš stará technika. Dalo by se říci, že je to náhrada dřevorytu, který funguje na stejném principu, tiskne se neodrytá část matrice.

Linoryt jsem si k těmto ilustracím zvolila na základě jeho hrubosti a prací s kontrasty, která se hodí do prostředí tmavé kopky, ve které je hlavní postava uvězněna. Hlavní úzkost při čtení jsem měla z popsání tmy. Vzbuzovalo to ve mně strach, obavy a nejistotu. Proto jsem také linoryt vyřezávala méně, aby výsledné tisky obsahovaly hodně černé.

Při tvorbě matric jsem se zamýšlela nad kompozicí, ale i nad postupem odkrývání lina, protože v tomto případě byla důležitá práce se světlem a stínem. Snažila jsem se také měnit nástavce v rydle, aby znatelné řezy byly různorodé.

Tisky jsem zhotovila na základě znalostí techniky, kterou mám. Používala jsem speciální černou ofsetovou barvu na linoryt a tvrdý váleček. Po rozvácení barvy jsem válečkem důkladně nanášela barvu na lino, aby bylo všude pokryto dostatečnou vrstvou. Dále jsem lino obtiskla na navlhčený papír, aby barva lépe přilnula, a pak pomocí knihařské kostice jsem papír k lino ještě více přitlačila. S dostatečným přitlačením vznikly tisky přirovnatelné k tisku z linorytového lisu.

K této knize jsem také vytvořila návrhy na předsádku knihy. Předsádka knihy je dvoulist, kde první část kryje vnitřní část desky a druhá, volná část ji v proužku spojuje s knižním blokem. Je tvořena speciálním papírem větší hmotnosti. V knize jsou vždy dvě předsádky, přední a zadní. Mohou zůstat nepotištěné, nebo mohou být naopak potištěny dekorativním vzorem či ilustrací, případně mohou obsahovat i různé informace, jako mapy nebo vzorce. U měkkých vazeb se předsádky nepoužívají, knižní bloky jsou do obálky vlepujány přímo.

Na finální tisk předsádky jsem použila také linoryt, ale vytvořila jsem si z něho jakési razítko, kterým jsem předsádku dekorovala. V návrhu předsádky jsou pouze vyryté jednoduché dekorační čáry, které doplňují mé ilustrace.

3.3.3. Broučci

K ilustracím Broučků jsem dlouho přemýšlela, jaký typ ilustrací nakonec zvolit. Po absolvování kurzu sítotisku mě napadlo využít techniku šablon. Protože je těžké konkurovat dosavadním ilustracím na broučky, zvolila jsem něco úplně jiného.

Myslím si, že to je velice vděčná technika, která přestože není moc konkrétní, může být velmi efektní.

Sítotiskem jsem se ale pouze inspirovala ke svému šablonovému tisku. Zvolila jsem jednoduché šablony vytvořené z tvrdého papíru, přes které jsem barvu tupovala na konečnou tiskovou plochu. Tu jsem předtím nabarvila na barvu odpovídající prostředí. Volila jsem postup sítotisku, takže jsem různě barevné objekty z šablon tiskla i přes sebe. Vznikly tak rozmanitější a zajímavější barevné ilustrace.

4. Didaktické pojetí

Člověk již nejméně 5000 let ukládá své znalosti a zkušenosti prostřednictvím písma do knih a dokumentů, aby tak své dosažené poznání uchoval pro další generace. Knihy pomáhají lidem překonat jejich nedokonalou paměť.

Jedním z prvních autorů knih o didaktice byl Jan Amos Komenský, který tímto, dalo by se říci, předběhl svou dobu. Jeho hlavním dílem je právě Velká didaktika. Velká část jeho navrhovaných učebních metod však za jeho života nebyla ani uplatněna. Právem se mu ale říká Učitel národů.

Ještě v době národního obrození se vývoj knihy pro děti a mládež ve sféře literární a výtvarné plně nekryl. Se vzkříšením národní literatury se některá její díla stávala součástí četby mládeže. Na mládež mysleli někteří vydavatelé v literatuře překladové a konečně se začala utvářet i literatura psaná pro děti. Ta byla však většinou jen úzce didakticky zaměřená. Ostatně v běžných levných sešitových vydáních pro ni také nebylo místa.¹⁴

¹⁴ STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1984.

4.1. Kniha jako prostředek pro vzdělání dětí

Počátek ilustrované dětské knihy je spatřován v díle Jana Amose Komenského *Orbis pictus*, neboli *Svět v obrazech* (1658) původně napsaný latinsky. Poprvé k lepšímu znázornění použil obrázky a uplatnil tak svoji zásadu škola hrou. Za cíl tohoto bylo, seznámit žáky s naučenou látkou. Nejen pouze mechanicky látku odříkat ale i rozumět tomu, co se učí. Ilustrace tak dělají tuto učebnici poutavější.¹⁵

Myslím si, že toto jeho pojetí učebnic s ilustracemi je opravdu revoluční, protože dodnes funguje. Dodnes dělá ilustrace učebnice přehlednějšími, zefektivní porozumění obsahu textu a mají vliv i na další didaktickou funkci, a to je usnadnění zapamatování. Je to funkce teorie duálního kódování. Znamená to, že nějaký obsah je žákovi předán jak ve formě obrazu, tak i ve slovech.

Ilustrování učebnic začíná celkovým vývojem ilustrací pro děti.

V Čechách vznikla v roce 1945 Mladá fronta a v roce 1949 Státní nakladatelství dětské knihy, přejmenované později na Albatros. Státní pedagogické nakladatelství bylo reorganizováno. Tím byly dány předpoklady k třízení práce na dětské knize a zároveň byly vytvořeny takové materiální podmínky, aby se nakladatelství mohla plně soustředit na své kulturní a výchovné poslání. Velmi rychle se podařilo dosáhnout toho, o čem dříve pedagogové a pracovníci s dětskou knihou jen snili.

Postupně stále hlubší zájem o dětskou knihu, jako prostředek ke vzdělání, způsobil sledování specializací, věkových kategorií a různých literárních žánrů. V šedesátých letech se v ilustraci projevuje výraznější diferenciaci podle věkového zařazení. V knihách pro děti se znovu vrací jako hlavní motiv hra a zábava.¹⁶ V té době se dětské ilustraci věnuje mnoho autorů a znázorňují ji s humorem, stylizují ji a chtějí dětem ukázat všechno zajímavé. Pro rychlé střídání prostředí a situací nacházejí nejvhodnější prostředek v barevné kresbě, která zaznamenává jen to nejtýpější, v pečlivém výběru a v jednoduché stylizaci. Známe například Josefa Ladu, Helenu Zmatlíkovou nebo Adolfa Borna.

Myslím si, že kniha ale nemusí být přímo učebnice, aby znamenala pro dospívajícího člověka nový zdroj informací. Může to být obyčejná beletrie, důležité však je, aby ho něčím zaujala a bavila. Po té je schopen si se zájmem i vše zapamatovat a budí se u něj zvědavost a vzdelanost v širokém spektru oborů, aniž by si to i sám

¹⁵ STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Ilustrace v české a slovenské dětské knize*. Neprodejný výtisk. Praha, 1979.

¹⁶ STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1984.

uvědomoval. Díky ilustracím se v nás budí fantazie a jsme schopni si obsah lépe zapamatovat díky propojení právě odborného textu a ilustrace.

Slovo učebnice, znamená občas v dnešní době, pro spoustu žáků, obecně slovo spojené s odporem knihu vůbec otevřít. Možná je to především dané dobou, ve které žijeme, věkem, jiným negativním faktorem, který máme propojený nebo pojetím učebnic. Myslím, že je mylné tvrzení, že učebnice je pouze pro děti. Tato edukační pomůcka může sloužit i při našem celoživotním vzdělání. Z vlastní zkušenosti se mi stalo, když jsem po několika letech narazila na moji učebnici ze základní školy, s obavou jsem ji otevírala. Zanechala na mě zpětně negativní pocity, avšak posléze jsem se s radostí se zvědavostí znovu začetla.

4.2 Ilustrace ve výuce

Dětská ilustrace je obsáhlé téma. Chtěla bych se však zamyslet nad ilustracemi, které doprovázejí učebnice. Jakou roli hrají ve výuce, a jak můžeme aktivně zapojit ilustraci a komiks do výuky. Myslím si, že tento prvek může kvalitu výuky zlepšit a aktivovat u žáků lepší motivaci. Například forma komiksu je u žáků oblíbená a i v dnešní počítačové době aktuální.

Již ve třicátých letech se začalo mluvit o vzdělávacím potenciálu komiksu. V roce 1949 byl proveden první experiment založený na analýze přínosu komiksu pro vzdělávání žáků ve třídách, kde komiks byl součástí kurikula. Již tenkrát vidělo 74% učitelů v komiksu silnou motivační schopnost, 79% učitelů dokonce tvrdilo, že komiks posiluje individuální práci žáků. Učitelé se shodli, že pomocí komiksů se žáci lépe učí. Komiks má své silné stránky a na jejich základě je dobré ho využít ve výuce. Jeho hlavním přínosem je lepší motivace žáka. Vzhledem k přirozené přitažlivosti obrázků pro člověka je komiks vhodný zejména pro udržení zájmu a pozornosti žáka. Dalším výborným efektem je vizuálnost. Fotografie a text vzájemným propojením vypráví příběh. Tím lze jakémukoliv tématu nasadit „lidskou tvář“ tak, aby došlo u žáka k propojení emocionální stránky a obsahu vzdělání.

Na rozdíl od filmu a animace, kde samo médium diktuje tempo zobrazování, komiks postupuje tempem čtenáře. Zdráhající se čtenáře může komiks navnadit a být inspirací pro čtení náročnějších textů. Může se stát základním pilířem pro obtížnější vědní disciplíny. Komiks může rozvíjet analytické a kritické myšlení pomocí správně zkonstruovaných komiksů.

Nejčastěji však komiks nachází uplatnění v předmětech zabývajících se historickými událostmi, ve výuce cizích jazyků apod.¹⁷

Tvorba komiksů pro naši potřebu ve výuce je již možná pomocí počítačových programů. Pokud jsme však zdatní v kresbě, můžeme si takové materiály i vytvořit sami.

Dále si myslím, že by forma komiksu pomohla ve výuce i obráceně. Může to být zábavná forma jak si ověřit znalosti žáků dané problematiky. Ať už si na základě znalostí komiks sestaví v počítačovém programu nebo ručně nakreslí, i jim to pomůže, se lépe zorientovat například ve složitějších látkách.

Obecně je známo, že jakýkoliv příběh ve výuce zlepšuje zapamatovatelnost látky. Příběh lze zahrnout do výuky jak předmětů například o historii nebo jazyků, ale i do přírodních věd, matematiky nebo informatiky.

Příběh nás zajímá a upoutává naši pozornost proto, že má děj a vypráví o vývoji: třeba vztahu dvou lidí, o historii celého státu, velmi zajímavé a pro publikum atraktivní jsou příběhy vynálezců nebo objevitelů. V klasickém příběhu se střídají poklidné, vysvětlující či popisné pasáže s napínavými momenty, kdy hrdinové prožívají kolize, krize, peripetie, katastrofy, aby na samém konci prošli katarzí. (To jsou základní stavební prvky příběhu-dramatu definované už v antice.) Důležitou roli v příběhu hraje samozřejmě zápletka, jejíž rozuzlování udržuje publikum v napětí a (zejména v detektivním příběhu) vede publikum (podobně jako učitel studenty) ke hledání řešení.¹⁸

Takovému příběhu je možné se ve výuce věnovat okolo dvaceti minut jako například úvod do hodiny nebo dané problematiky, na kterou pak navážeme odbornou výukou. Myslím si, že takovýto přístup nemusíme zařazovat do výuky pokaždé, ale občas je to zpestření jak pro nás, tak pro žáky.

¹⁷ KŘÍŽ, Daniel. Komiks ve výuce. [online]. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/17163/KOMIKS-VE-VZDELAVANI.html>

¹⁸ KOBÍKOVÁ, Zuzana. Příběh a jeho využití ve výuce. [online]. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z: <http://www.ucitseucit.cz/clanky/1-umeni-ucit/49-jak-uit-pomoci-pibhu-snadno>

5. Výsledná práce

V této kapitole se věnuji zhodnocení jednotlivých ilustrací a celkové finální podobě praktické části.

5.1. Popsání ilustrací pro knihu Paměť moje babičce

Finální podoba ilustrací pro knihu Paměť moje babičce se skládá z návrhů, makety v měřítku s grafickou úpravou a přebalem a zapaspartovanými ilustracemi. S touto knihou se mi od začátku dobře pracovalo. Vžila jsem se do mongolského prostředí, zajímala se o jejich kulturu a představovala si reálný život v době, kterou kniha popisuje. V prvních návrzích jsem zkoušela do pozadí ilustrací zakomponovat papír, který jsem tónovala uvařeným a vylitým kávu. Chtěla jsem tak zdůraznit špinavost prostředí avšak do konečné podoby ilustrací jsem toto nepoužila. Místo toho jsem zvolila prostředí písku, ve kterém jsem ilustrace fotila. Ve fázi focení ilustrací jsem pracovala se svou vlastní fantazií a koncipovala jednotlivé situace, jak jsem si je představovala z textu knihy, protože jak už bylo řečeno, kniha žádné ilustrace nemá. Mnoho času jsem věnovala finální maketě knihy. Vytvořila jsem si nátisky jak textu, ilustrací, tak i přebalu. Knihu jsem si nakonec nechala svázat lepenou vazbou v knihařství. Pro pasparty jsem zvolila také karton zatónovaný do béžové barvy.

5.2. Popsání ilustrací pro knihu Broučci

V konečné verzi obsahuje má tvorba pro knihu Broučci návrhy ilustrací, návrhy na předsádku a zapaspartované finální ilustrace. Při tvorbě šablon jsem uvažovala podle toho, co bude vyříznuté a tudíž tištěné a co naopak vyřezané nebude. Jednotlivé ilustrace se věnují kapitolám v knize. U každé ilustrace jsem zvažovala barevnost. Jak z pohledu barevných kontrastů, tak i z pohledu prostředí, ve kterém se situace odehrává.

Působení barev bylo pro mě v tomto případě jedna z primárních částí. Barva je jedna z vizuálních stimulů, která má v díle často největší váhu. U barvy se rozlišují základní pojmy jako je odstín, sytost, jas, teplota, a nejrůznější kombinace barev, odstínů, tmavosti a světlosti, sytosti a tlumenosti, teplých a studených barev. Dále na nás působí i psychologie barev a symbolika barev.

Například emocionální složka psychologie barev je pevně propojená s lidskou psychikou jak instinktivně, tak biologicky. Barvy různých vlnových délek na naši nervovou soustavu působí odlišně – teplejší barvy jako červená nebo žlutá mají dlouhé vlnové délky, a proto je potřeba vyvinout více energie na jejich zpracování očima a mozkiem. S tím související nárůst aktivity metabolismu a energie označujeme často jako vzrušení. Naopak kratší vlnové délky studených barev – jako například modré, zelené a fialové – vyžadují méně aktivity a energie ke svému zpracování, což má za následek zklidnění a utlumení metabolické činnosti. Psychologické vnímání barev však velmi závisí i na individuální zkušenosti daného člověka a také na kultuře, v které žije.¹⁹

Ve svých ilustracích jsem kombinovala tmavé i světlé barvy tak, aby navzájem tvořili kontrasty, ale zároveň spolu ladily. Například do světlého teplého pozadí, které znárodňuje teplo domova, jsem použila na tupování tmavou barvu, ale s teplým odstínem, jako tomu je u šesté ilustrace, která se odehrává uvnitř chaloupky. Naopak v případě studeného pozadí, které navozuje pocit zimy, jsem tupovala teplou barvou, například u čtvrté ilustrace, kdy broučci schovaní v teplé chaloupce, čekají, až přejde zima.

5.3. Popsání ilustrací pro knihu Jáma a Kyvadlo

Celková práce na knize Jáma a Kyvadlo obsahuje návrhy na ilustrace, návrhy na předsádku, přiložené matrice v deskách a finální zapaspartované tisky. Práci s linorytem jsem si osvojila a posléze mě bavila. Využívala jsem různých rydel a pracovala s principem kontrastu černé a bílé. Povídka je poněkud depresivní a tak jsem nechala hodně neodrytého lina, které se tisklo černě. Jak je známo, právě černá barva působí depresivně a vyvolává úzkost, stejně jako povídka. Práce s linem mě bavila a výsledné tisky dopadly podle mého očekávání. Pro pasparty jsem zvolila tmavší karton, který se hodil k výsledným tiskům.

¹⁹ SAMARA, Timothy. *Grafický design: základní pravidla a způsoby jejich porušování*. V Praze: Slovart, 2008, 272 s. ISBN 978-80-7391-030-3.

6. Reflexe

Zpracování celé práce mi přineslo mnoho zkušeností a znalostí nejen s výtvarnými technikami, ale i v odborných částích. Techniky pro ilustrace jsem si zvolila tak, aby mě bavily a na základě toho mě pak bavila i celá praktická část. Zaobírala jsem se formou ilustrací, aby vystihovaly přesně to, co jsem chtěla. K ilustracím na knihu Paměť mojí babičce jsem si vyzkoušela kombinovanou techniku, se kterou jsem dosud neměla zkušenost. Musela jsem si v návrzích stanovit, jak přesně mají vypadat a na základě toho je vytvořit. Mohla jsem improvizovat jen s malou mírou, a to v případě focení. Focení se už nějaký čas věnuji a tak jsem byla ráda, že i toto jsem do těchto ilustrací zakomponovala. Ráda jsem se dozvíдалa nové informace ohledně komiksu a ilustrací jak ve 21. století, tak i o historii ilustrace. Mnoho věcí mi bylo známých díky tomu, že jsem se s dětskými knihami už v dětství setkala. Přesto jsem se dozvěděla nové informace a seznámila jsem se s díly různých autorů.

Přesto že studuji grafický design, získala jsem mnoho nových a užitečných informací i z pohledu grafické úpravy knihy. Autorské knihy jsem zpracovala již dvě, přesto byly v publikacích, ze kterých cituji informace, věci v tomto ohledu které doplnily mé znalosti. Musela jsem technicky zvládnout práci ilustrátora, grafika, typografa, sazeče a vydavatele. Po úsilí tomu věnovanému mi byla odměnou hotová kniha, ze které jsem měla opravdu radost, protože technicky je zvládnutá.

Techniky linorytu jsem se obávala nejvíce, protože doposud jsem s ní pracovala jen pod zkušeným dohledem a v ateliéru. Tímto jsem se ujistila, že je možné linoryt zvládnout i v jiném prostředí a bez zkušeného dohledu. Až v začátku práce jsem si však uvědomila, co tato technika obnáší. Sehnat správný druh lina není v dnešní době jednoduché. Dále jsem si pak musela obstarat rydla, váleček a barvu. Po počátečních obavách vše dopadlo dobře a s tiskem jsem byla spokojena.

Pojetí ilustrací k Broučkům se mi zalíbilo hned od začátku. Jsem grafický typ a tak vymýšlení jednoduchých a čistých šablon pro mě bylo zábavou. V tvorbě šablon mě obohatilo i technické zpracování. Musela jsem se nad každou ilustrací zamyslet, jak bude vypadat a co budu tupovat. Některé ilustrace jsem dělala i vícekrát a technicky se je snažila dovést k dokonalosti a mým představám. Ilustrace musely být jednoduché, vtipné a výstižné a navíc obsahují můj rukopis. Zároveň jsem myslela na barevnost, protože tyto ilustrace jsou vytvořené pro dětskou knihu. Pokud bych se měla vžít do role dítěte, které otevře tuto knihu, určitě by mě tyto ilustrace upoutaly, protože jsou jiné.

Po praktické části mi mnoho dala i ta teoretická, a jsem ráda, že jsem se jí věnovala. Nejen že jsem se obohatila o nové zkušenosti o grafických technikách, autorech ilustrací, ale bylo pro mě nové i téma komiksu a ilustrací ve výuce. Myslím si, že jako budoucí učitel se budu snažit i toto využít ve výuce. Přesto, že to znamená určitou domácí přípravu, myslím si, že výsledek stojí za to a mnohé mi pak ulehčí při výuce. Chci tímto pomoci žákům k lepšímu zapamatování a použít toto zajímavé oživení. Výuka tak bude zajímavější a odlehčená nejen pro žáky ale i pro mě. Přesto si však musím uvědomit, čeho se má probíraná látka týkat, aby se z každé takové výuky, kde vložím tuto formu zpestření, nestala pouze výtvarná výchova a nepřekročilo to určité meze.

I přes počáteční potíže jsem nakonec ráda, že jsem si vše, co se odehrávalo kolem zpracovávání mé bakalářské práce, prožila.

7. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo, vytvořit ilustrace ke třem knihám dle mého vlastního výběru. Ke každé knize jsem vyhotovila 8-10 ilustrací. S každou knihou jsem pracovala jako se samostatným projektem. Obsahem praktické části je i přiložení návrhů, makety jedné knihy s přebalem, předsádky a finální zapaspartované ilustrace. Ilustrace fungují v rámci obsahu každé knihy. Ke každé sérii ilustrací jsem zvolila jinou techniku. Ve dvou případech jsem pracovala s kombinovanou technikou a v jednom s technikou linorytu.

V teoretické části se věnuji inspiračním zdrojům pro ilustrace, historií ilustrace, grafické úpravě knih od 2. pol. 20. století až po současnost a zabírám se problematikou využití ilustrace a komiksu ve výuce.

8. Resumé

The aim of this thesis was to create illustrations for three books of my choice. For each book I created 8-10 illustrations. I treated each book as a project of its own. The practical part of my thesis is accompanied by design drafts; one book is presented as a model with a cover, flyleaf and final (mounted) illustrations. Illustrations are used also in the content of each book. For each series of illustrations I chose a different technique. In two cases I have worked with a combined technique and in other case I used the linocut technique.

In the theoretical part I deal with inspiration for illustration, history of illustration and a graphic book design from the 2nd half of 20th century to the present. Also I deal with the use of illustrations and comics in the education.

9. Seznam použité literatury

Knihy:

MARCO, Jindřich. *O grafice*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1981. ISBN 23-028-81.

KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, 143 s. ISBN 80-205-0093-6.

AMBROSE, Gavin a Paul HARRIS. *Layout: velký průvodce grafickou úpravou*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, 193 s. ISBN 978-80-251-2165-8.

BABÁK, Petr. *Proto: grafický design a současné umění*. Vyd. 1. Editor Petr Bosák, Robert Jansa. V Praze: tranzit.cz, 2013, 243 s. ISBN 978-80-87259-22-1.

RAŠOVSKÝ, Zdeněk. *Typografie a něco navíc*. 1. vyd. 2009.

BERAN, Vladimír. *Aktualizovaný typografický manuál*. 5. vyd. Praha: Kafka design, 2007.

STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1984.

STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Ilustrace v české a slovenské dětské knize*. Neprodejný výtisk. Praha, 1979.

SAMARA, Timothy. *Grafický design: základní pravidla a způsoby jejich porušování*. V Praze: Slovart, 2008, 272 s. ISBN 978-80-7391-030-3.

Časopis:

Art and antiques: váš průvodce světem umění/. Praha: Ambit media, 2011. ISSN 1213-8398.

Internetové zdroje:

Klub ilustrátorů dětské knihy. [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z: <http://www.klubilustratoru.cz/cz/ilu.php?lng=cz&id=43&pic=10>

Komiks. [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Komiks>

Ilustrace. [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ilustrace>

HOMOLA, Jan. Jak se dělá kniha: technický základ pro knihovníky. In: [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/files/vyroba-knihy.pdf>

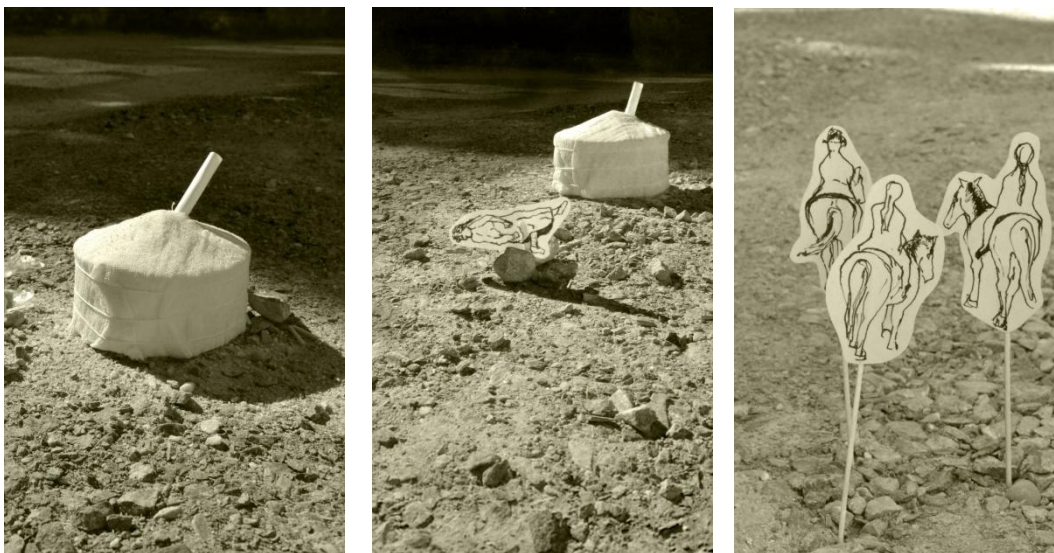
Robert V. Novák. In: *Česká televize: ČT24* [online]. [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/163795-dnese-k-muzeme-spravne-pochopit-az-tak-za-30-let-rika-robert-v-novak/>

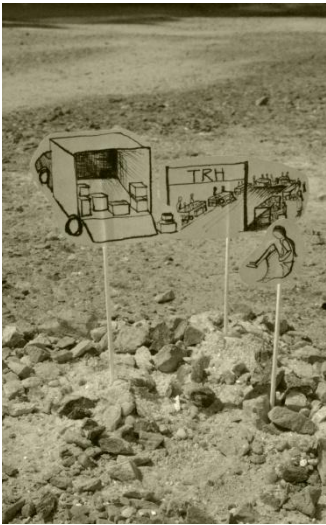
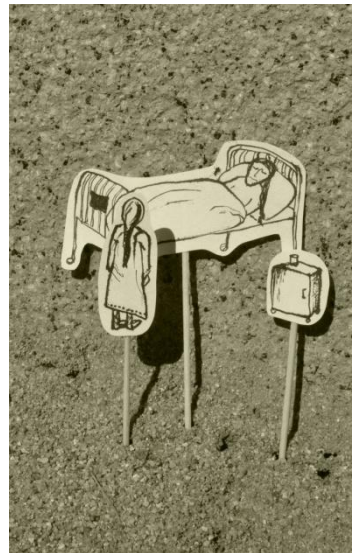
KŘÍŽ, Daniel. Komiks ve výuce. [online]. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/17163/KOMIKS-VE-VZDELAVANI.html>

KOBÍKOVÁ, Zuzana. Příběh a jeho využití ve výuce. [online]. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z: <http://www.ucitseucit.cz/clanky/1-umeni-ucit/49-jak-uit-pomoci-pibhu-snadno>

10. Obrazové přílohy

5.1. Paměť mojí babičce

5.2. Broučci

5.3. Jáma a kyvadlo

